

LANDSTINGENES SKØDE- OG PANTEBØGER. I. VIBORG LANDSTINGS SKØDE- OG PANTEBOG 1624–1637. *Udgivet af Landbohistorisk Selskab ved Jens Holmgaard, under tilsyn af C. Rise Hansen. 1966–70. 462 s. Kr. 48.* II. VIBORG LANDSTINGS SKØDE- OG PANTEBØGER 1645–1652. *Udgivet af Landbohistorisk Selskab ved Poul Rasmussen, under tilsyn af C. Rise Hansen. 1969–73. 486 s. Kr. 82,50.*

I skøde- og panteprotokoller er en særlig gruppe tinglæste dokumenter udskilt, så at en bestemt emnekreds – jordbesiddelsen – herigennem kan udforskes.

Ifølge forordning af 26. august 1622 skulle alle skøde-, gave- og pantebreve udstedt til adelen læses ved landstingene; om nogen særlig protokollering tales i denne forbindelse ikke, men det blev ved forordningen af 23. april 1632 om underpant påbudt at føre pantebog over sådanne pantebreve ved hvert herreds- og landsting. 1551-recessens art. 3 påbød dog at indføre alle domme, skøder, vidner og andre mærkelige dokumenter i en protokol, og som det fremhæves i udgaven (indledningen til bd. II, s. XII), var det naturligt at samle indførsler vedrørende fast ejendom i én protokol – den i 1632 påbudte pantebog. Det bemærkes, at skriveren i Viborg (formodentlig tinghørerens) ofte selv blot betegnede protokollen »pantebog« (se indledningen til bd. II).

Selv om man i landstingenes skøde- og pantebøger ikke kan finde oplysninger om samtlige erhvervelser og afståelser af frit jordegods, er denne kildegruppe dog vigtig, ikke mindst når det drejer sig om tiden før 1660, da vore oplysninger om privatejet gods i øvrigt er sparsomme – mængden af adelige jordebøger og regnskaber fra denne periode er jo ikke ligefrem overvældende.

Planen om en udgivelse af de ældre skøde- og pantebøger fra landstingene har længe stået på Landbohistorisk Selskabs program, og man er naturligt nok begyndt med den ældste række, protokollerne fra Viborg landsting (de tre første hæfter af bd. I er omtalt i Fortid og Nutid XXIII s. 229). Fra Sjælland er skødebøger bevaret fra 1630, pantebøger fra 1632, fra Fyn er der bevaret skøde- og panteprotokoller fra 1646, og fra Lolland-Falster fra 1673.

Det er selskabets tanke at fortsætte denne række med et tredje bind, omfattende skøde- og pantebøgerne fra Viborg landsting 1653–57. Det fremgår af forordet til bind I, at selskabet havde planer om at udgive skøde- og pantebøgerne før 1660 også fra de øvrige landsting. Hvorvidt et så ambitiøst projekt nogensinde vil kunne gennemføres, tør nærværende anmelder ikke spå om; vist er det, at arbejdet såvel med selve tekstudgivelsen som med registrene kræver stor sagkundskab og megen tid, og udgavens udstyr ikke så få penge.

Den foreliggende udgave indeholder en bearbejdet udgivelse af skøde- og panteprotokollernes tekst; den benyttede registform forekommer meget klar og selve opsætningen overskuelig. Indførslerne i disse ældre originale skøde- og pantebøger har i forvejen form som register af de tinglæste dokumenter – ikke afskrifter; men de originale protokollers indhold er i løbet af den periode, udgaven dækker, blevet fyldigere, så at navnene på beboere af gårde og huse som oftest er nævnt i bøgerne 1645–52, medens dette sjældent er tilfældet

i det ældste bind. Bind II giver således også oplysninger om fæsterne. Forholdet har i høj grad haft betydning ved udarbejdelsen af registrene til bind II, hvis personnavneregister er mere omfattende end det i bind I, idet også fæstere, der kun er nævnt med fornavn + patronymikon, er medtaget i personnavneregistret til bind II – en efter anmelderens mening rigtig disposition. Uden udførlige registre ville udgavens værdi være mere begrænset; men den er gennem de omhyggelige person- og stednavneregistre, der er udarbejdet af C. Rise Hansen, blevet et nyttigt redskab først og fremmest for den, der beskæftiger sig med lokalhistorie, landbohistorie, adelshistorie og økonomisk historie.

Susanne Krogh Bender

DET KONGELIGE DANSKE VIDENSKABERNES SELSKAB 1742–1942. SAMLINGER TIL SELSKABETS HISTORIE V. *Manuskripter og tegninger i selskabets arkiv. Udarbejdet af Asger Lomholt, i kommission hos Munksgaard. 1973. 323 s. ill., Kr. 115.*

De »samlinger«, Videnskabernes Selskab udgav i anledning af 200-års jubilæet, var tænkt afsluttet med bd. IV (om selskabets landmålingsarbejder) udgivet 1961. Selskabets arkiv er – som det oplyses i forordet til bd. V – imidlertid så omfattende og mangeartet, at der stadig vil kunne findes emner, der fortjener at tages op til belysning af selskabets virksomhed gennem tiderne, og det er rigtigt, som det tilføjes, at det i det store og hele er ganske ukendt, at dette materiale endnu eksisterer.

Selskabets arkivar Asger Lomholt blev under sine mangeårige studier til selskabets historie opmærksom på mange og meget forskelligartede manuskripter og foretog en gennemgang af arkivet for at udarbejde en samlet fortegnelse. Det er på denne, at den nu i fornemt tryk udsendt publikation hviler. Medtaget heri er ikke selskabets forhandlingsprotokoller, »klassernes« protokoller samt kopibøger; heller ikke manuskripter til de årlige beretninger fra selskabets forskellige kommissioner, der er aftrykt i selskabets såkaldte »Oversigt«. Mere beklageligt er det utvivlsomt, at selskabets store samling af breve ikke er medtaget; det ligger nært at antage, at der heri må være et værdifuldt materiale, som nu let vil blive overset. Måske er der heri stof til et 6. bind af »Samlingerne«.

De i bd. V medtagne manuskripter falder bortset fra et tillæg i 3 store hovedafsnit, hvoraf det første har den ret intetsigende betegnelse »Manuskripter af navngivne og anonyme forfattere«; langt den overvejende del af de her anførte arkivalier hører – lykkeligt nok – til de navngivne forfattere; iøvrigt er gruppens indhold meget varierende, ikke alene efter manuskripterens emne, men også m. h. t. deres tilblivelse. Der er medlemmers manuskripter til foredrag (eller referater heraf) eller til afhandlinger (trykte eller utrykte) og ikke-medlemmers manuskripter, der ønskedes bedømt med henblik på anbefaling til støtte eller til optagelse i selskabets publikationer, endelig f. eks. manuskripter